

DE TWEEDE WERELDOORLOG

Frank van Doorn (auteur)
Ruud van Nooijen (tweede lezer)
26 oktober 2013

Samenvatting:

Toen vanwege de Poolse kwestie de spanningen opliepen, besloot de Nederlandse regering op 25 augustus 1939 een algemene mobilisatie af te kondigen. Tegen het einde van die maand waren een kwart miljoen Nederlanders gemobiliseerd. Veel jongens en mannen uit Boxtel en Liempde vertrokken naar een militaire bestemming, waardoor het economische leven voor de tweede keer in veertig jaar tijd ontwricht raakte.¹

In de laatste maanden van 1939 en het begin van 1940 leek het er al enkele keren op dat de Duitsers aanstalten maakten om de Nederlandse grens over te steken. Op 20 april 1940 ging bij wijze van proef voor het eerst in Boxtel de nieuw geplaatste luchtalarmsirene af.² De bezetter trachtte d.m.v. het plaatsen van NSB-burgemeesters vaste voet aan de grond te krijgen in Boxtel e.o.

In de periode 1940-1945 heeft de oorlog voor Boxtel en Liempde aan in totaal negenenvieertig mensen het leven gekost. Het ging hierbij om achtendertig inwoners (ten gevolge van de beschietingen, granaten en bombardementen), zes militairen (waarvan er twee in Nederlands-Indië sneuvelden in de oorlog tegen Japan), en vijf verzetslieden die vanwege hun illegale activiteiten in de concentratiekampen terechtkwamen.³

Door de beschietingen en vernielingen in de stationsbuurt en het opblazen van de bruggen was er bovendien ook grote materiële schade. Op 18 december '44 werd Boxtel opgeschrikt toen een V2 in de Mijlstraat neerstortte en zeven woningen compleet wegvaagde. Er vielen daarbij negen doden en zeventwintig ernstige gewonden.⁴ In 1945 kwamen nog twee V2's op Boxtel terecht (op 5 januari bij De Vorst en op 16 maart op landgoed Venrode), maar toen was er slechts materiële schade.⁵

1. De Duitse inval

De verwachte inval van het Duitse leger in Nederland op 10 mei 1940 kwam desondanks als een schok. Het nieuws werd ook in Boxtel met woede en verslagenheid ontvangen en in angstige spanning op de radio gevolgd.⁶ De Duitsers vielen vroeg in de ochtend aan, onder meer bij de Maasbrug in Gennep. Daar konden zij over de spoorlijn Boxtel-Wesel doorbreken tot in de Peel-Raamstelling. Het bleek al snel dat dit nieuwe verdedigingswerk niet berekend was op een dergelijk snelle aanval. Op 11 mei veroverden de Duitsers het gebied langs de Zuid-Willemsvaart, waarna het leger snel kon optrekken naar de 'Vesting Holland'. De voorgaande dag waren Duitse parachutisten ook hier al tot de aanval overgegaan, waarbij zij probeerden de belangrijke bruggen naar Holland, zoals bij Keizersveer en de Moerdijkbrug, in handen te krijgen. Het was de Duitsers niet primair te doen om de verovering van Noord-Brabant, maar om zo snel mogelijk naar Holland door te stoten.

De eerste Duitse gemotoriseerde eenheden trokken in de nacht van zaterdag 11 op zondag 12 mei de gemeente binnen, om 10.00u in de ochtend gevolgd door de Wehrmacht. Voorlopig bleef Boxtel geweld en verwoestingen bespaard, maar de verslagenheid was groot, te meer omdat er elders in Nederland vier jonge inwoners van de gemeente bij de verdediging waren

¹ J. Coenen, *Baanderheren, boeren & burgers. Een overzicht van de geschiedenis van Boxtel, Liempde en Gemonde*, Boxtel, Æneas, 2004, p. 355.

² G. Segers, *Beelden uit de Bezettingsjaren*, Hapert, Uitgeverij De Kempen B.V., 1984, p. 15.

³ Segers, *Herlevend Boxtel*, p. 155.

⁴ Segers, *Herlevend Boxtel*, pp. 93-94.

⁵ Coenen, p. 362.

⁶ Segers, *Beelden uit de Bezettingsjaren*, p. 15.

omgekomen. Toen Rotterdam op 14 mei grondig werd gebombardeerd, was dat voor de Nederlandse generale staf het moment om te capituleren.⁷

De eerste verwoestingen in Boxtel werden aangericht in de nacht van woensdag 22 op donderdag 23 mei, toen twee Engelse vliegtuigen het stationemplacement hevig bombardeerden met fosforgranaten, terwijl vanuit een van de vliegtuigen met mitrailleur op de vluchtende Duitsers werd geschoten. *Hotel van Boxtel*, op de hoek van de Stationsstraat en de Parallelweg, werd daarbij in brand geschoten en het vuur sloeg vervolgens over naar drie naastgelegen woningen en café *Crefcoeur*.⁸ Bij de aanval en de brand vielen geen burgerslachtoffers, maar wel verloren twaalf Duitse soldaten het leven: negen van hen werden door rondvliegende bomscherven getroffen en drie levend verbrand toen hun legerwagen, gevuld met vaten benzine, werd getroffen door een fosforgranaat. Twee soldaten raakten zwaargewond door het mitrailleurvuur.⁹

Het doel van de aanval, het station van Boxtel dat als kruispunt in het spoornet infrastructureel van groot belang was voor de Duitsers, had echter nauwelijks schade geleden. De Duitsers vreesden dan ook voor een nieuwe aanval en evacueerden de stationsbuurt in de loop van die donderdag. Ten behoeve van de getroffen inwoners werd een actie op gang gezet en daarbij lieten de Duitsers zich om propagandistische redenen niet onbetuigd: onder de in Boxtel gelegerde Wehrmacht-officieren en manschappen werd een inzamelingsactie gehouden voor de getroffen van de Engelse 'terreuraanval'. Afgezien van het gecontroleerd tot ontploffing brengen van een niet geëxplodeerde bom bij café *Theuwkens* op 25 juni, hervatte het dagelijkse leven zich weer snel.¹⁰

Uitgebrande panden in de stationsbuurt, ten gevolge van de Engelse luchtaanval op 22-23 mei 1940. Gepubliceerd op www.beeldbankboxtel.nl, collectie Wim Baaijens, inv.-nr. hkbo3079.

2. Bezetting

Al voor de oorlog had de regering van koningin Wilhelmina de lokale overheden geïnstrueerd hoe men zich moest opstellen wanneer Nederland werd bezet. Het was de bedoeling dat burgermeesters, gemeenteraden, politie en ambtenaren op hun plaats bleven en zolang met de bezetter meewerkten als hun geweten dat toeliet. De gedachte was dat daarmee in ieder geval werd voorkomen dat de bevolking represaillemaatregelen ondergingen en dat de Duitsers bij het vertrek van een burgemeester of ambtenaar een marionet zouden benoemen die het Duitse

⁷ Segers, *ibidem*, pp. 17-19/Coenen, *Baanderheren, boeren & burgers*, p. 355.

⁸ *Ibidem*, p. 22/Coenen, *ibidem*, p.356.

⁹ Segers, *ibidem*, p. 23.

¹⁰ *Ibidem*, p. 24.

beleid kritiekloos uitvoerde.¹¹ De burgemeesters Frans van Beek in Boxtel en Josephus van den Bosch in Liempde lieten daarom op het moment dat de bezetting begon, afkondigen hoe de bevolking zich ten opzichte van de Duitsers moesten gedragen. Het belangrijkste was dat het iedereen ten strengste werd verboden om eigenhandig tegen de bezetters op de treden of te provoceren, omdat de bevolking daarmee nodeloos gevaar liep door represailles.¹²

Het eerste jaar van de bezetting verliep kalm. De Duitsers stelden zich sowieso niet zo extreem vijandig op zoals in Oost-Europa wel het geval was tegenover de Slavische en de omvangrijke joodse bevolkingsgroepen aldaar. Nederlanders werden zowel etnisch, genetisch als taalkundig tot de 'Germaanse', of 'Arische rassen' gerekend en samen met Vlamingen, Scandinaviërs en Angelsaksen beschouwd als een broedervolk dat voor het nationaalsocialisme gewonnen moest worden. De interesse voor de Nieuwe Orde van de Duitsers en de collaborerende Nationaal Socialistische Beweging (NSB) was echter verwaarloosbaar. Al tijdens de verkiezingen van 1937 hadden slechts achttien van de 4653 stemgerechtigden in Boxtel hun stem uitgebracht op de NSB, 276 personen op het fascistische Zwarte Front van Arnold Meyer en 188 op de Actie Bouwman (wat doet veronderstellen dat er onder bevolking toch wel enige interesse bestond voor politiek rechts). In Liempde stemde daarentegen vrijwel iedereen op de RKSP (Rooms-Katholieke Staatspartij).¹³

De nazificatie van de bevolking viel in de praktijk dan ook tegen en in de loop van 1941 werden daarom draconischer maatregelen getroffen door de Duitse autoriteiten. Duitsgezinde inwoners hadden zich bovendien bij de autoriteiten beklagd over burgemeester Van Beek en hij werd om die reden verzocht om op 24 juni 1941, vlak voor zijn pensioen, op te stappen. G.W.A. Brouwers, tot die tijd de provinciaal directeur van de Winterhulp Nederland in Noord-Brabant, verving hem als waarnemend burgemeester, tot een kandidaat zich aandienende die het fiat van de Duitse autoriteiten genoot.¹⁴

Twee maanden later, in augustus 1941, werden met uitzondering van de NSB alle politieke partijen verboden. De gemeenteraden werden op 1 september van dat jaar door Rijkscommissaris Arthur Seyss-Inquart gelast hun werkzaamheden neer te leggen, waardoor het bestuur in Boxtel vanaf dat moment in handen was van Brouwers en de wethouders P.A. van Heesch en F.M.J. Jansen (beide wethouders waren geen lid van de NSB).¹⁵ In Liempde bleef Van den Bosch gedurende de hele oorlog aan als burgemeester, bijgestaan door de wethouders Frans van Boeckel en Janus van Asten. Omdat deze wethouders niet meer dan de instructies van de regering-in-ballingschap opvolgden, zouden ze niet mogen worden beschouwd als collaborateurs.¹⁶

Administratieve maatregelen tegen de bevolking werden ondertussen verder aangescherpt. Ambtenaren en onderwijzers werden verplicht een niet-jood-verklaring te tekenen, maar omdat er onder hen geen joden waren, leverde dat geen problemen op. Alle inwoners ontvingen bovendien een persoonsbewijs met pasfoto en vingerafdruk die nodig was om een stamdistributiekaart en distributiebonnen te kunnen ontvangen. Het distributiesysteem was al in 1939 opnieuw ingevoerd en tegen 1941 waren veel levensmiddelen, brandstof en kleding weer op de bonnengegaan.¹⁷

In de loop van 1941 werden in het kader van de nazificatie culturele verenigingen alleen nog toegestaan mits zij zich aansloten bij de *Kulturkammer*. In Boxtel en Liempde werd hier geen gehoor aan gegeven, zodat ze werden ontbonden. Ook standsorganisaties werden ontbonden, tenzij ze zich bij de *Landstand* aansloten. Omdat de boerenbonden dit weigerden, werden ook

¹¹ R. Aerts, e.a., *Land van kleine gebaren. Een politieke geschiedenis van Nederland, 1780-1990*, Nijmegen/Amsterdam, Uitgeverij SUN, 1999, 2007, p. 234.

¹² Coenen, p. 356.

¹³ Ibidem. Coenen stelt dat deze niet geringe interesse mede het gevolg kan zijn geweest van de grote invloed die het Zwarte Front in Oisterwijk genoot.

¹⁴ Segers, *Beelden*, p.25/Coenen, p. 356.

¹⁵ Segers, ibidem, p. 26/ G. Segers, *Herlevend Boxtel. Bevrijding, Vrijheid en Wederopbouw 1944-1949*, Eindhoven, uitgave door auteur, 1995, p. 111. Hen werd na de oorlog wel een 'meegaande houding' verweten.

¹⁶ Coenen, ibidem.

¹⁷ Coenen, pp. 356-357.

zij opgeheven. Van deze boerenbonden was het de NCB nog wel toegestaan om hun pakhuizen in de CCHV (Coöperatieve Centrale HandelsVereniging) onder te brengen, om de voedselvoorziening in stand te houden. Evenals tijdens de Eerste Wereldoorlog waren de boeren weer verplicht om graan te leveren aan de overheid.¹⁸

Op 11 oktober 1941 werd de Zeeuwse NSB'er René Thomaes (1890-1976) burgemeester van Boxtel. Bij zijn officiële installatie waren nauwelijks ambtenaren aanwezig en ook de bevolking toonde weinig belangstelling. De gemeente had overwegend sterk afwijzend gereageerd op de aanstelling van een NSB'er die bovendien geen enkele bestuurlijke ervaring had en zijn benoeming louter had te danken aan zijn goede relaties met hooggeplaatste NSB'ers.¹⁹ Thomaes had aan gemeentesecretaris J. van Domburg een trouwe medewerker die meer met de NSB samenwerkte dan volgens de regering-in-ballingschap noodzakelijk was (hier moest hij zich na de oorlog ook voor verantwoorden). Wethouder Van Heesch probeerde de samenwerking met de NSB-burgemeester tot een minimum te beperken en kwam daarom weinig in het gemeentehuis. Daarentegen volgde Jansen kritikloos de Duitse instructies, ook nadat Thomaes in 1944 was vertrokken.²⁰

René Thomaes (staand) in het Gemeentehuis Boxtel tijdens het bezoek van Anton Mussert op 28 mei 1942. Rechts van hem gemeentesecretaris J. van Domburg. Gepubliceerd op www.beeldbankboxtel.nl collectie Heemkunde Boxtel, inv.-nr. hkbo2555.

Karakteristiek voor zijn ideologische opvattingen waren de toekomstplannen die Thomaes met Boxtel voorhad. In overeenstemming met de nationaalsocialistische fixatie met *Lebensraum* wilde Thomaes een 'Groot-Boxtel' creëren door geheel Liempde, Esch en Gemonde bij de gemeente te voegen, aangevuld met delen van de gemeenten Vught, Haaren, Oirschot, Sint-Oedenrode en Sint-Michielsgestel. Hij beargumenteerde zijn verzoek aan het Departement van Binnenlandse Zaken op grond van de veronderstelde 'Boxtelse identiteit' van de naburige gemeenten die "één bevolkingsgroep" vormden, en op grond van de economische en sociale oriëntatie van deze omliggende dorpen richting Boxtel. Bovendien haalde hij uit naar het veronderstelde gebrek aan efficiency van de kleinere gemeenten die allemaal een eigen burgemeester en ambtenarenapparaat hadden en daardoor relatief duur waren. Er werd vanuit Den Haag geen enkele belangstelling getoond voor het plan.²¹ Andere plannen die niet verder kwamen dan de tekentafel, waren de bouw van een monumentaal renbaancomplex dat ook als exercitieterrein kon dienen (in de buurt van park Molenwijk) en de aanleg van een

¹⁸ Ibidem, p. 357.

¹⁹ Segers, *Beelden*, p. 27.

²⁰ Coenen, p. 357.

²¹ Segers, *Beelden*, pp. 36-37.

scheepvaartkanaal dat Boxtel met de Zuid-Willemsvaart moesten verbinden.²² Het kanaal was geen origineel idee: in 1921 werd iets dergelijks al geopperd en meteen weer van tafel gehaald, aangezien goederenvervoer, afgezien het spoor, steeds meer over de straatweg plaatsvond. Een kanaal was dus te duur, technisch problematisch en had geen toegevoegde waarde.

Thomaes was niet alleen buiten, maar ook binnen NSB-kringen uiterst impopulair vanwege zijn arrogante houding en raakte door de continue onenigheid met zijn gemeentebambtenaren geleidelijk aan geïsoleerd. De ruzies hadden ook voortdurende ambtswisselingen tot gevolg. In 1942 werd de NSB'er J. van der Waarden door Thomaes benoemd tot hoofd van de voedseldistributie in Boxtel en leider van de Boxtelse afdeling van de NSB. Hij werd in 1943 weer ontslagen wegens onbekwaamheid. Zijn opvolger C. Stakenborg was eveneens een NSB'er, maar werd datzelfde jaar nog benoemd tot burgemeester in Cuijk. Daarna werd de nieuwe plaatselijke leider van de NSB en het hoofd van de distributie Willem de Zwart uit Dordrecht.²³

Vanaf het moment dat de Duitsers waren ingevallen, was de NSB de gelegenheid gegeven om op grote schaal nationaalsocialistische propaganda te verspreiden. Het overgrote deel van de bevolking reageerde hier echter nauwelijks op en Anton Mussert, die de gemeente op 28 mei 1942 bezocht, werd afgedaan als een landverrader: de dorpsbewoners kwamen niet opdagen toen hij werd ontvangen op de Markt.

Politieke manifestaties van de NSB waren structureel het mikpunt van anti-Duitse betogingen. Vooral eind mei en begin juni 1941 zagen een aantal grote demonstraties waarbij de bevolking vooral haar Oranjegezindheid inzette tegen de NSB-propaganda die bij de bevolking slechts weerzin opriep. De situatie liep in Boxtel echter niet uit de hand in de zin dat er represailles volgden. De NSB'ers probeerden daarentegen hun propaganda-offensief verder te intensiveren en de bevolking ervan te overtuigen dat de NSB geen organisatie van landverraders was, maar dat juist het Huis van Oranje Nederland in de steek had gelaten.

Met het verstrijken van de bezettingsjaren stond het bezettingsbeleid steeds meer in het teken van de ondersteuning van de oorlog. Vooral na de inval in de Sovjet-Unie en de opening van het Oostfront was er in de wapenindustrie dringende behoefte ontstaan aan manschappen, materieel en expertise. In 1942 vorderden de Duitsers ten behoeve hiervan metaal van de bevolking. In dat kader werden ook de klokken in december 1942 uit de kerktorens van Boxtel, Liempde, Lennisheuvel en Gemonde gehaald, vanwege het brons dat in de wapenproductie nodig was (historische klokken, zoals die van Gemonde, hoefden echter niet ingeleverd te worden).²⁴ Op 22 juli 1942 vond de beruchte rijwielvordering plaats die echter door agenten op grote schaal werd gesaboteerd door aftandse barrels aan te nemen. In mei en juni 1943 volgde de vordering van radiotoestellen van alle inwoners, met uitzondering van NSB-leden.²⁵

3. Jodenvervolgning

Naarmate de bezettingsjaren vorderden, traden de Duitse autoriteiten ook strenger op tegen de Nederlandse bevolking. In 1942 viel het besluit de joden actief te vervolgen en af te voeren naar de vernietigingskampen in bezet Polen en het Poolse 'Generaal-Gouvernement'. Op last van Thomaes werd de joodse wijnhandelaar Frankenthal, die villa *Catharina* (Bosscheweg) bewoonde, een vestigingsvergunning geweigerd, waardoor er in Boxtel in 1942 officieel geen joden woonden. In de loop van de oorlog arriveerden er in Boxtel en Liempde wel tal van

²² Ibidem, pp. 38-40. Het kanaal zou het tracé van het afwateringskanaal volgen, maar sterk verbreed moeten worden om scheepvaart toe te staan. Via een zijkanaal zou Boxtel dan bereikt kunnen worden, waarbij gedacht werd aan de aanleg van een havencomplex, met lig- en losplaatsen en kades nabij het gebied De Hobbendonken. Ook zouden het stationsemplacement van Boxtel en de spoorlijn Boxtel-Wesel direct met elkaar verbonden worden door extra spoorlijnen.

²³ Segers, *Beelden*, pp. 55-56 en 99/Coenen, pp. 357-8.

²⁴ Segers, *ibidem*, p. 84.

²⁵ Ibidem, pp. 77-79 en 81-83. Lid worden van de NSB was de enige voorwaarde om vrijstelling van dergelijke vorderingen te krijgen.

gevluchte joden van buiten de regio die een onderduikadres zochten.²⁶ Op landgoed *Zonnewende*, aan de gemeentegrens met Sint-Michielsgestel, werden Utrechtse joodse kinderen ondergebracht door het Utrecht Kindercomité (UKC). Zij waren daar toevertrouwd aan Dirk de Ruiter. Toen het UKC na enige tijd gewaarschuwd werd dat De Ruiter en diens vriendin handlangers waren van de *Sicherheitsdienst* (de SD, ofwel de Duitse geheime inlichtingendienst) werd besloten hem te liquideren. Op 11 juni 1943 werd hij doodgeschoten terwijl zijn vriendin en een bijstander gewond raakten. De drievoudige moordaanslag werd onderzocht door de SD en de marechaussee uit Sint-Michielsgestel. De Duitsgezinde korpsleider van de Boxtelse politie, Samuel Kerkhove kreeg vanwege zijn grote ijver in het onderzoek van de SD toestemming om het onderzoek geheel over te nemen. Dit leidde op den duur echter tot spanningen met Thomaes. Kerkhove kwam niet meer opdagen in het gemeentehuis en was door de SD, onder de indruk van zijn fanatisme, werk aangeboden dat geheel buiten zijn bevoegdheid als korpschef lag. Vanwege deze onwerkbare situatie en de aanmatigende houding van Kerkhove, ontsloeg Thomaes hem in november 1943 als korpsleider.²⁷ Kerkhove was door zijn inzet persoonlijk verantwoordelijk voor de arrestatie, deportatie en dood van verscheidene joden en verzetsstrijders.²⁸

Slechts weinig joden wisten door onder te duiken aan arrestatie te ontkomen. Op de hulp aan joden stonden de strengste straffen, maar enkelen waren niettemin bereid het risico te nemen. Tot deze mensen behoorden Toon Sanders uit Sint-Oedenrode en het echtpaar Frans van Erp en Johanna van Erp-van der Velden die via de Boxtelse illegale werker Klaas Dekker verschillende joden aan onderdak hielpen. Het echtpaar Van Erp nam in het bijzonder de kinderen van de joodse familie De Haas-Katan tijdelijk onder hun hoede op Langenberg 3, ondanks hun eigen armoede. Na de oorlog ontvingen ze hiervoor erkenning van het Joods Nationaal Fonds.²⁹

Het gezin Van Erp met uiterst links Menno en uiterst rechts Jannie: de ondergedoken kinderen van de familie De Haas-Katan. Gepubliceerd op www.beeldbankboxtel.nl collectie Heemkunde Boxtel, inv.-nr. hkbo2608.

²⁶ Coenen, p. 358.

²⁷ Segers, *Beelden*, pp. 54-56.

²⁸ Segers, *Herlevend Boxtel*, p. 123. Een exact aantal wordt niet gegeven.

²⁹ Segers, *ibidem*, p. 69.

4. Verzet

Een manier om zich tegen de Nieuwe Orde van de NSB te verzetten, was door lid te worden van diens rechtstreekse concurrent de *Nederlandse Unie*, opgericht in juli 1940 te Sint-Michielsgestel.³⁰ De Nederlandse Unie, bedoeld om een breed maatschappelijk front tegen de NSB te creëren, telde in de zomer van 1940 in Noord-Brabant al honderdduizend leden over geheel Nederland en ook in Boxtel kwam bestond er een afdeling.³¹ Verzet nam vanaf het verbod op alle politieke partijen behalve de NSB meer discrete vormen aan, afgezien van twee spraakmakende, grootschalige anti-Duitse manifestaties.³²

Het eerste grootschalige verzet tegen de Duitse overheersing deed zich voor tijdens de februaristakingen van 1941 toen vooral in Noord- en Zuid-Holland het werk werd neergelegd en de bevolking massaal de straten op ging om te protesteren tegen de antisemitische maatregelen. In Boxtel bleef het die maand rustig, maar de politie was in hoogste staat van paraatheid gebracht om ongeregelheden onmiddellijk de kop in te drukken.³³

In april 1943 werden Nederlandse militairen, in totaal driehonderdduizend man, opgeroepen om als arbeider in Duitsland te werken in de wapenindustrie. Onder hen bevonden zich ook veel mannen uit Boxtel en Liempde. Deze maatregel en de aankondiging dat Nederlandse krijgsgevangenen weggevoerd zouden worden, leidde tot de april/mei-staking van 1943, de tweede grote protestactie tegen de bezetting tijdens de oorlog die bovendien de steun genoot van de Nederlandse bisschoppen.³⁴ De bezettingsautoriteiten dreigden met standrecht als de stakingen niet onmiddellijk werden opgeheven en in sommige plaatsen werden demonstranten om die reden doodgeschoten. Voormalige leiders van de inmiddels verboden standsorganisaties (arbeidsorganisaties, een soort vakbond) werden gearresteerd. In Boxtel nam het protest tegen deze maatregelen de vorm aan van de melkstaking, toen werknemers van de coöperatieve zuivelfabriek *De Hoop* het werk neerlegden, spoedig gevolgd door landbouwers die weigerden melk te leverden. De voormalige bestuursleden van de opgeheven katholieke landbouworganisaties gaven het stakingsparool door in tal van andere Brabantse plaatsen. In tegenstelling tot het rustige verloop van de februaristakingen van 1941 in Boxtel, werd de april/mei-staking in Boxtel op last van Thomaes met grof geweld door de *Ordnungspolizei* beëindigd, omdat de melkvoorziening in de regio al vier dagen stillag. De bestuursleden van de voormalige landbouworganisaties die aan de staking hadden deelgenomen, Jan Meulendijk en de broers Adrianus en Jan van de Sande werden daarbij gearresteerd en naar het concentratiekamp Vught overgeplaatst.³⁵

Ook de geestelijkheid botste met de Duitsers en de NSB toen deze Nederlandse jongeren ronselden om deel te nemen aan Jeugdstorm en de Waffen-SS die vervolgens naar het Oostfront zouden worden gezonden. De NSB wilde hiervoor in Boxtel propaganda verspreiden in de scholen, maar Thomaes slaagde er niet in om de weigering van de geestelijkheid – die de scholen beheerden – te breken en deed daar in Den Haag ook zijn beklag over. De geestelijken waren onderling van mening dat het niet goed was om ‘de ene dwaling’ (het nationaalsocialisme) te volgen om daarmee de andere (het communisme) te bestrijden.³⁶

Verzet vond ook plaats door deelname in de (georganiseerde) illegaliteit.³⁷ In Nederland waren er drie belangrijke verzetsorganisaties die zich geheel in de illegaliteit ophielden en ieder een eigen doel voor ogen hadden. De *Ordendienst* (OD), opgericht in de zomer van 1940, richtte zich

³⁰ Aerts, *Land van kleine gebaren*, pp. 236-237.

³¹ Tot december 1941, toen alle andere politieke partijen en organisaties behalve de NSB en de daaraan geaffilieerde organisaties werden verboden, bestierde de Unie een propagandawinkel op de hoek Rechterstraat-Molenstraat die toen werd gesloten.

³² Segers, *Beelden*, p. 45.

³³ Ibidem.

³⁴ Ibidem, pp. 45-48. De geestelijkheid genoot als vanouds nog een invloedrijke positie in de samenleving.

³⁵ Ibidem, pp. 49-51.

³⁶ Ibidem, pp. 45-48.

³⁷ Segers, *Beelden*, p. 59. Segers benadrukt dat het moeilijk is om de activiteiten van de georganiseerde illegaliteit in kaart te brengen. De aard van het werk stond vanzelfsprekend niet toe dat er veel werd vastgelegd, of met echte namen werd gewerkt.

niet zozeer op actief verzet, als wel het voorkomen van een gezagsvacuüm in Nederland nadat het Duitse gezag was ingestort. De plaatselijke afdelingen moesten er dus voor zorgen dat Duits materieel en vitale objecten werden geconfisqueerd en bewaakt, en vergeldingsacties en plunderingen werden verhinderd. Eerste-luitenant Huub van den Broek was hoofd van de kortstondige Boxtelse afdeling die enkele dagen na de bevrijding opging in de *Binnenlandse Strijdmachten* (BS). De vooraanstaande illegale werker Klaas Dekker was als ondercommandant actief bij de OD en bovendien verbonden aan de *Landelijke Organisatie* (LO).³⁸ De LO ontstond medio 1942 en zette zich in voor het onderbrengen en verzorgen van onderduikers en neergeschoten geallieerde piloten, terwijl de daaraan geaffilieerde *Landelijke Knokploegen* (LKP) overvallen op distributiekantoren pleegden om bonnen te bemachtigen voor ondergedoken joden en ‘werkweigeraars’.³⁹

De rol van het verzet werd in de loop van 1944, vooral na de invasie van de geallieerden in Normandië, steeds belangrijker. In Oost-Brabant kwam toen ook het gewapende verzet van de grond dat nog actiever strijd voerde en grootschalige sabotage pleegde. Er was hoop dat Nederland spoedig zou worden bevrijd en toen in september 1944 de geallieerde aanval in Nederland begon, konden de verzetslieden het geallieerde leger daadwerkelijk behulpzaam zijn.⁴⁰

5. Bevrijding

Het was de Slag om Stalingrad, van augustus 1942 tot februari 1943, die het belangrijkste keerpunt in het Europese oorlogstheater al had gemarkeerd. Vanaf dat moment werd het Duitse leger vanuit de Sovjet-Unie gestaag teruggedreven. Vanaf juli 1943 werd ook Duitslands bondgenoot Italië vanuit het zuiden aangevallen. De geallieerden zochten bovendien een geschikte plaats om het Duitse leger ook vanuit het westen aan te vallen en Duitsland zo van drie zijden te verslaan. De vorming van het front in West-Europa liet lang op zich wachten, tot ongeduld van Stalin die hier al sinds 1942 op aandrong. Pas op 6 juni 1944 (D-Day) vonden landingen plaats van geallieerde militairen op de kusten van Normandië. Met die aanval begon de gestage bevrijding van West-Europa. In Boxtel was dat merkbaar door de veel intensievere activiteit van de Britse en Amerikaanse luchtmachten. Tussen juni 1943 en juli 1944 werden in totaal negen geallieerde toestellen door de Duitse Wehrmacht uit de lucht geschoten op het grondgebied van Boxtel en Liempde. Het ging in de meeste gevallen om Britten en Amerikanen die terugkeerden van de bombardementsvluchten op Duitsland. In totaal eenenveertig bemanningsleden sneuvelden op deze manier, alsook twee inwoners van Boxtel (twee brandweerlieden die op 22 juni 1943 in de buurt van *De Ketting* omkwamen tijdens bluswerkzaamheden aan een neergestort Engels vliegtuig, waarbij onverwachts een brisantbom tot ontploffing kwam).⁴¹

De verovering van Normandië verliep echter moeizaam en ging ten koste van veel slachtoffers onder de militairen en bevolking. Uiteindelijk konden de geallieerden eind augustus 1944 oprukken naar het noorden. De stad Parijs werd op 25 augustus bevrijd, gevolgd door Brussel op 3 en Antwerpen op 4 september. Op dinsdag 5 september berichtte een radiozender dat de geallieerden bij Breda waren aangekomen, wat leidde tot ‘Dolle Dinsdag’, aangezien de berichtgeving voorbarig bleek te zijn.⁴² De feestvreugde leidde er wel toe dat er paniek uitbrak onder de Duitse militairen en collaborateurs. Zij sloegen met medeneming van gestolen fietsen, karren, kruiwagens en kinderwagens op de vlucht.⁴³ De *Ersatz und Ausbildungsabteilung der Luftschutzwarne* die in de eerste dagen van de bezetting (met enorme schade tot gevolg) het Ursulinenklooster, St. Theresia-Missiehuis te Stapelen, Huize *De La Salle* en delen van het

³⁸ Ibidem, pp. 59-60.

³⁹ Aerts, p. 247/Coenen, p. 358. ‘Werkweigeraars’ waren in dit geval Nederlanders die niet in Duitsland wilden werken in de wapenindustrie.

⁴⁰ Segers, *Beelden*, p. 59.

⁴¹ Segers, *Beelden*, pp. 99-101. Meerdere omstanders, onder wie Thomaes, raakten daarbij ernstig gewond.

⁴² Aerts, p. 247.

⁴³ Coenen, p. 358.

Duinendaalcomplex had gevorderd, begon nu aan de ontruiming van deze gebouwen.⁴⁴ Diezelfde dag nog werd echter duidelijk dat het geallieerde leger de opmars had gestaakt en dat de bevrijding van Boxtel en Liempde dus nog op zich liet wachten (de aanvoerlijnen vanuit Frankrijk werden te lang, terwijl de toegang tot de nabij gelegen haven van Antwerpen nog in Duitse handen was). Thomaes, die ook was gevlucht, keerde op 8 september zelfs terug naar Boxtel, om op 11 september definitief te vertrekken. Op die dag kreeg de sabotagegroep Midden-Brabant de opdracht van de Raad van Verzet om de spoorlijn Boxtel-Oisterwijk te blokkeren door ter hoogte van Haaren een trein te laten ontsporen die vervolgens door de geallieerden in brand werd geschoten.⁴⁵

6. Operatie Market Garden

Op zondag 17 september begon de gefaalde operatie *Market Garden*. Deze beoogde speerpuntaanval op Duitsland vond plaats over de lijn Valkenswaard, Eindhoven, Veghel, Nijmegen en Arnhem en werd over land door het 2^e Britse Leger en vanuit de lucht door de Amerikaanse 1^e *Airborne*-divisie uitgevoerd. De operatie begon tussen het Belgische Neerpelt en Valkenswaard met de opmars van het 30^e Britse Legerkorps. De eerste Amerikaanse en Engelse vliegtuigen vertrokken die dag om 8.30 u. naar de landingsplaatsen bij Son en Veghel, waar ook de parachutisten werden gedropt die het terrein en de nabijgelegen bruggen over de kanalen en rivieren moesten beschermen.⁴⁶

Boxtel lag op de route van de overkomende vliegtuigen en die werden hier door het Duitse luchtafweergeschut onder vuur genomen. Aan de Schijndelsedijk sneuvelden zo twee bemanningsleden van een glider (soort zweefvliegtuig), toen hun toestel daar werd beschoten en in Kleinder Liempde werd een Dakota C47 neergehaald die vanuit Veghel terug naar Engeland vloog. De vier Amerikaanse bemanningsleden kwamen daarbij om het leven.⁴⁷

‘Indien de Amerikanen die dag Boxtel innamen’, zo stelde de Duitse luitenant-generaal Walter Poppe naderhand, ‘hadden de geallieerden een gat kunnen slaan in de Duitse linie’, maar omdat alle aandacht was gericht op Market Garden, gebeurde dat niet.⁴⁸ De operatie had namelijk te kampen met vertraging en tegenslagen. De stad Eindhoven werd op 18 september door de Britten en Amerikanen bevrijd, maar de volgende dag vond de Duitse tegenaanval bij Nuenen en Son plaats en namen Duitse bommenwerpers de stad onder vuur. In de flanken van de hoofdaanval probeerden Britse divisies de Kempen en de Peel binnen te trekken en ook dat verliep langzamer dan gepland.⁴⁹ Op 21 september naderden de geallieerden Sint-Oedenrode en Veghel. Het 12^e Britse Legerkorps, dat in het westen ondertussen door de Kempen oprukte, naderde het Wilhelminakanaal bij Best, waar in de ochtend een noodbrug werd aangelegd. In de daaropvolgende vijf dagen vonden hier zware gevechten plaats. Het gebied ten oosten van de spoorlijn was aan het einde van Market Garden op 26 september in handen van de geallieerden gekomen.

In Boxtel hadden speciale *Sprengkommando*'s intussen op 22 september de wissels, loodsen, seinhuizen en draaischijven opgeblazen, waarbij enorme schade was aangericht aan de omliggende huizen. Op het moment dat de bevolking de stationsbuurt ontvluchtte, sloegen de Duitsers hier aan het plunderen. Ze verwachtten een aanval op Boxtel, want diezelfde dag werden er kanonnen en afweergeschut geplaatst in het processiepark, aan de Eindhovenseweg, op Fellenoord, en aan de Bosscheweg en de Schijndelsedijk. De Duitsers vorderden bovendien de schoolgebouwen van de Landbouwwinterschool en Duinendaal, zodat schoolklassen moesten uitwijken naar bijvoorbeeld café *De Kom* of het patronaatsgebouw op de Burgakker.⁵⁰

⁴⁴ Segers, *Herlevend Boxtel*, p. 6.

⁴⁵ Segers, *Beelden*, pp. 110-111.

⁴⁶ Coenen, p. 359.

⁴⁷ Segers, *Herlevend Boxtel*, p. 9.

⁴⁸ Ibidem, p. 23.

⁴⁹ Coenen, p. 359.

⁵⁰ Segers, *Herlevend Boxtel*, p. 19.

Ook in de omgeving van Sint-Oedenrode liep de geallieerde opmars spaak. Een compagnie die op 21 september op weg was van Sint-Oedenrode naar Olland, werd tot stilstand gebracht toen de Duitsers de voorste tank uitschakelden en de weg daardoor blokkeerden. Voor de geallieerden was het daardoor niet meer mogelijk om Liempde direct te bereiken. Op 26 september, met slechts een smalle strook bevrijd gebied – de *Corridor* – als resultaat, werd duidelijk dat Market Garden was mislukt. Boxtel en Liempde waren nog steeds in handen van *Kampfgruppe Lenz* van de Duitse 59^e Divisie, die het gebied van Best tot Olland onder controle had.⁵¹ Twee dagen later zag het er naar uit dat de toren van de Sint-Petruskerk zou worden opgeblazen, om te voorkomen dat deze als uitkijkpost werd gebruikt door de geallieerden. Pastoor Jos van Besouw wist de Duitse bevelhebber om te praten, waarna werd besloten om de opgang naar de toren te betonneren ('versterken'). Het *Sprengkommando* dat hiermee belast was, liet niettemin springstof plaatsen. Toen de Duitsers vertrokken, maakten Van Besouw, ir. Evert Hazelhoff en Harrie van de Laar de springstof in het zachte beton onklaar, zodat de Engelsen deze na de bevrijding konden verwijderen.⁵²

Tot in oktober hadden Boxtel en Liempde nog last van beschietingen en bleven er in het Sint-Liduinaziekenhuis gewonden binnenkomen. Op 1 oktober werd de bevolking van het naburige Olland naar Gemonde geëvacueerd en twee dagen daarna volgde de vijf weken durende evacuatie van de bevolking van Liempde, Best en Oirschot naar onder andere Boxtel en Haaren. In Boxtel verbleven hierdoor vijf- tot zesduizend evacués van elders (soms met zestig man bij elkaar op een boerderij). De Sint-Petruskerk, de vorige maand nog gered van verwoesting, werd op 15 oktober licht beschadigd door geallieerde granaten die op Duinendaal waren afgevuurd om de kanonnen in het processiepark uit te schakelen.⁵³

7. Operatie Pheasant

Het mislukken van Operatie Market Garden werd geweten aan de te lange aan- en afvoerlijnen van Normandië tot aan het front en de zware Duitse aanvallen op de Geallieerde Corridor. Voor de bevrijding van Nederland en de doorstoot naar Duitsland was het daarom van belang dat de stad Antwerpen werd bevrijd, om rechtstreekse bevoorrading mogelijk te maken.⁵⁴ De aanval op West-Brabant, Zeeland en de Schelde bij Antwerpen om dit te bewerkstelligen, kreeg de naam operatie *Pheasant*. Het Britse 12^e Legerkorps kreeg de opdracht om vanuit de Corridor een aanval te ondernemen tegen de Duitse stellingen aan hun westelijke zijde, vanaf de lijn Oss, Veghel, Sint-Oedenrode en Best. Binnen dat gebied moest de Schotse 51^e Highlanddivisie, onderdeel van het 12^e Legerkorps het gebied tussen Best, Sint-Oedenrode en Boxtel bevrijden.⁵⁵

De aanval werd op zondag 22 oktober 1944 ingezet. De 51^e Highlanddivisie nam het op tegen de reeds verzwakte, in Liempde en Boxtel gelegen 59^e Duitse Divisie van luitenant-generaal Poppe.⁵⁶ Al op de volgende dag nam de Highlanddivisie Schijndel en Olland in en diezelfde dag rukte de 154^e Brigade op naar Sint-Michiëlsgestel en de 152^e Brigade naar Boxtel. Tegen de avond waren de Schotten gevorderd tot de Dommel en in Sint-Michiëlsgestel was zelfs al een bruggenhoofd aan de overzijde van de rivier gevestigd. De 51^e Highlanddivisie had daarmee die dag de indrukwekkendste prestatie neergezet: Gemonde en een deel van Liempde lagen die dag al in een gebied dat in handen was van de Schotten. In de loop van die dag bereikte het 2^e

⁵¹ Coenen, p. 360

⁵² Segers, *Herlevend Boxtel*, pp. 25-27.

⁵³ Ibidem, pp. 23-24.

⁵⁴ Coenen, p. 360

⁵⁵ Ibidem, p. 361. Het Britse Twaalfde Legerkorps bestond op dat moment uit vier divisies: de Vijftiende Schotse Divisie, de Eenenvijftigste Highlanddivisie, de Zevende Pantserdivisie en de Drieënvijftigste Welsh Divisie. De Eenenvijftigste Highlanddivisie die Boxtel en omgeving mede bevrijdde, bestond zelf weer uit de Honderdtweënvijftigste, Honderddrieënvijftigste en Honderdvierënvijftigste Brigade en de Drieëndertigste Pantserbrigade.

⁵⁶ Segers, *Herlevend Boxtel*, p. 56. Poppe had zijn hoofdkwartier op dat moment gevestigd in landgoed *Den Eikenhorst* te Esch.

Seaforthsregiment (onderdeel van de 152^e Brigade) het omleidingskanaal van de Dommel, maar omdat de brug van de Schijndelsedijk was opgeblazen, konden ze het centrum nog niet binnen trekken. In plaats daarvan werden de Duitse stellingen met artillerievuur bestookt. Bij het kanaal werd door de Seaforths een noodbrug geplaatst, waardoor de tanks de volgende dag over konden steken.⁵⁷

De schade na het opblazen van de Zwaansebrug, 1944. Geheel links is villa Het Hof te zien. Gepubliceerd op www.beeldbankboxtel.nl collectie Gemeente Boxtel, hkb29327

De Duitsers trokken zich in de ochtend van 24 oktober terug uit Boxtel, nadat zij de nodige verwoestingen hadden aangericht om de Geallieerde opmars te hinderen. De Zwaansebrug werd om 8.00u opgeblazen met als gevolg een enorme ravage in de Rechterstraat en zware schade aan de omliggende panden, zoals villa *Het Hof*. Huize *De Zwaan* werd in de explosie zelfs volledig verwoest. Om 12.00u werd bovendien de brug bij het *Scheepke* opgeblazen. Toen de geallieerden door de eerdergenoemde verzetsstrijder Klaas Dekker werden ingelicht over het vertrek van de Duitsers, waren ze achterdochtig genoeg om Munsel onder vuur te nemen, waarbij enkele boerderijen werden verwoest en in de Nieuwstraat doden vielen. Uiteindelijk bleken dat de Duitsers op bevel van luitenant-generaal Poppe inderdaad Boxtel hadden geëvacueerd.

⁵⁷ Ibidem, pp. 58-59.

Klaas Dekker (vooraan, zittend) in 1944. Naast hem Marinus Verhagen en achter hen Jan Kwant (links) en Gabriël Sauer. Gepubliceerd op www.beeldbankboxtel.nl collectie Heemkunde Boxtel, inv.-nr. hkbo2612.

In de Kampina hadden 106 Amerikaanse Airbornes zich met behulp van Klaas en Roel Dekker, Marinus Verhagen, Gabriël Sauer en Gerard van der Meijden al zes weken schuilgehouden en die dag trokken ze Boxtel binnen om daar als bevrijders te worden verwelkomd. Ook Liempde werd die dag bevrijd door de Seaforths die nog aan het kanaal lagen.⁵⁸ Zij trokken in de loop van woensdag 25 oktober vanuit het oosten over de Schijndeldsedijk Boxtel binnen, waar zij nog een brug sloegen over de Dommel aan de Eindhoveneweg zodat Geallieerde troepen vanuit Best konden arriveren. De stroom militaire voertuigen en troepen werden feestelijk onthaald door de bevolking. Het bleek voor Boxtel de laatste dag van de bezetting te zijn. Het handhaven van orde en het opgang brengen van het genormaliseerde, dagelijkse leven in de bevrijde gebieden viel toe aan de eerdergenoemde *Binnenlandse Strijdmachten* (BS), waarvan de Boxtelse afdeling onder leiding stond van Huub van den Broek, eerder hoofd van de Boxtelse afdeling van de OD. De afdeling werd op 21 april 1945 opgeheven na succesvol haar taken te hebben volbracht.⁵⁹

De 15^e Schotse Divisie was ondertussen via Best naar Oirschot opgerukt. Aangezien op diezelfde dag, 25 oktober, het gebied Boxtel, Oirschot en Moergestel in handen van de Geallieerden was gekomen, kon de opmars naar Tilburg beginnen. Die stad werd op 27 oktober gelijktijdig met 's-Hertogenbosch bevrijd. Op 5 november was Operatie Pheasant succesvol tot een einde gekomen: de Schelde was in handen van de geallieerden gekomen en op 28 november was de haven van Antwerpen geopend voor Geallieerd vrachtvervoer over water. De Duitsers begonnen in de Peel echter een tegenoffensief, waarbij grote verwoestingen werden aangericht, met name rond Overloon. Omdat de Duitsers daarbij geen succes boekten, bleef het bevrijde zuiden in handen van de Geallieerden.⁶⁰

Market Garden en Pheasant hadden in Boxtel aan achtentwintig burgers het leven gekost en kort na de bevrijding stierven nog vijf mensen aan hun verwondingen. Door de beschietingen en vernielingen in de stationsbuurt en het opblazen van de bruggen was er bovendien ook grote materiële schade. Op 18 december werd Boxtel opgeschrikt toen een V2 in de Mijlstraat neerstortte en zeven woningen compleet wegvaagde. Er vielen daarbij negen doden en

⁵⁸ R. Wols, *Bezet en bevrijd Liempde, 1940-1944*, Vught, 1944, passim.

⁵⁹ Segers, *Herlevend Boxtel*, pp. 64-72/Segers, *Beelden*, p. 61. De snelle reorganisaties brachten wel de nodige chaos teweeg in villa *Eras* aan de Baroniestraat, waar Van den Broek zijn hoofdkwartier had gevestigd.

⁶⁰ Uytven, *Geschiedenis van Brabant van het hertogdom tot heden*, p. 643.

zevenentwintig ernstige gewonden.⁶¹ In 1945 kwamen nog twee V2's op Boxtel terecht (op 5 januari bij *De Vorst* en op 16 maart op landgoed *Venrode*), maar toen was er slechts materiële schade.⁶²

8. Slot

Boxtel en Liempde werden bevrijd in de laatste maand dat Noord-Brabant onder de bezetting gebukt ging. Daarna werd de provincie van oktober 1944 tot mei 1945, het definitieve einde van de Tweede Wereldoorlog in Nederland en Europa, als bevrijd gebied betutteld door het Militair Gezag (namens het militaire gezag trad in Boxtel de Engelse artillerieofficier majoor T.R.K. Jones op als *Town Major*).⁶³ De noordgrens van de provincie – van Moerdijk tot Oss – bleef tot de Duitse capitulatie ondertussen bestookt worden met granaatvuur van over de grote rivieren: ook Boxtel was, zoals gezegd, na de bevrijding nog het doelwit van raketaanvallen.

In de periode 1940-1945 heeft de oorlog voor Boxtel en Liempde aan in totaal negenenveertig mensen het leven gekost. Het ging hierbij om achtendertig inwoners (ten gevolge van de beschietingen, granaten en bombardementen), zes militairen (waarvan er twee in Nederlands-Indië sneuvelden in de oorlog tegen Japan), en vijf verzetslieden die vanwege hun illegale activiteiten in de concentratiekampen terecht kwamen.⁶⁴ Ondanks de verwoestingen en het verlies heerste er echter ook vreugde nu de bezetting voorbij was. Ook kwam al vrij kort na de operaties het dagelijkse leven weer zo goed als mogelijk op gang. Onderwijs werd al direct na de militaire operaties hervat en de eerder opgeheven culturele verenigingen en arbeidersorganisaties werden opnieuw geïnstalleerd. De geallieerden verleenden bovendien assistentie in het herstellen van bruggen, sporen en wegen om een geregelde infrastructuur op gang te krijgen. Binnen de eerste jaren na 1945 was de meeste oorlogsschade alweer hersteld, maar tot in 1949 was er sprake van woningnood: vierhonderd personen zochten nog altijd naar onderkomen en nog eens zeshonderd woonden tijdelijk in.⁶⁵

Onder het toezicht van de OD en waarnemend burgemeester W.C.A. Francissen werden direct na de bevrijding tevens de arrestaties uitgevaardigd van NSB'ers, collaborateurs en andere oorlogsmisdadigers. Aanvankelijk liep dit volledig uit de hand, omdat talloze mensen op verkeerde gronden of louter vanwege verdenkingen werden gearresteerd. De OD zag erop toe dat dit proces alsnog wetmatig plaatsvond en dat de bevolking niet het recht in eigen hand nam.⁶⁶

Nog lang na de bevrijding bleef het Nederlandse militaire apparaat een stempel zetten op het naoorlogse leven in Noord-Brabant, zoals dat in wezen al eeuwen het geval was. Tot op heden is Noord-Brabant nog altijd de meest gemilitariseerde provincie van Nederland met een relatief hoog aantal kazernes, militaire bases en wapendepots.⁶⁷ Een nieuw militair fenomeen dat kan worden beschouwd als een rechtstreeks gevolg van de Tweede Wereldoorlog, toen tenslotte voor het eerst op grote schaal oorlogsvoering in en vanuit de lucht plaatsvond, zijn de militaire vliegvelden. Zij werden in de jaren zeventig en tachtig het doelwit van demonstraties tegen de lang verzwegen, maar inmiddels openlijk erkende, aanwezigheid van kernwapens, zoals in Volkel.⁶⁸ De nieuwe dreiging van nucleaire oorlogsvoering met de Sovjet-Unie, de Koude Oorlog, bood het militaire apparaat van de provincie kort na de afloop van de oorlog een nieuwe bestemming.

⁶¹ Segers, *Herlevend Boxtel*, pp. 93-94.

⁶² Coenen, p. 362.

⁶³ Informatie aangeleverd door R. van Nooijen.

⁶⁴ Segers, *Herlevend Boxtel*, p. 155.

⁶⁵ Ibidem, p. 143.

⁶⁶ Ibidem, pp. 75, 103, 116-117 en 125. Ook Thomaes werd na zijn vlucht in Losser gearresteerd en in 1948 veroordeeld tot zes jaar internering. Bovendien werd hij voor een periode van tien jaar ontzet uit actief en passief kiesrecht en het recht om openbare ambten te mogen bekleden.

⁶⁷ Uytven, p. 641-642.

⁶⁸ Ibidem, pp. 642-643/<http://www.nrc.nl/nieuws/2013/06/10/kernwapens-opgeslagen-op-vliegbasis-volkel/>.

Literatuur

AERTS, R., e.a., *Land van kleine gebaren. Een politieke geschiedenis van Nederland, 1780-1990*, Nijmegen/Amsterdam, Uitgeverij SUN, 1999, 2007;

AKER, VAN DEN, T. en OERS, VAN, P., *Boxtel: Kijk nou 'ns! Verkenning van Boxtel – met woord en beeld – in verleden en heden*, Boxtel, Stichting/Weekblad Brabants Centrum, 2002;

COENEN, J., *Baanderheren, boeren & burgers. Een overzicht van de geschiedenis van Boxtel, Liempde en Gemonde*, Boxtel, Æneas, 2004;

DORENBOSCH, P. *Boxtel in oude ansichten*, Zaltbommel, Europese Bibliotheek, 1974;

HELLEMA, D., *Buitenlandse politiek van Nederland. De Nederlandse rol in de wereldpolitiek*, Utrecht, Uitgeverij het Spectrum, 1995, 2006;

SEGRS, G., *Beelden uit de Bezettingsjaren*, Hapert, Uitgeverij De Kempen B.V., 1984;

—, *Herlevend Boxtel. Bevrijding, Vrijheid en Wederopbouw 1944-1949*, Eindhoven, uitgave door auteur, 1995;

UYTVEN, VAN, R., e.a., *Geschiedenis van Brabant van het hertogdom tot heden*, Leuven, Waanders Uitgevers, 2011;

WOLS, R., *Bezet en bevrijd Liempde, 1940-1944*, Vught, 1944;

<http://www.nrc.nl/nieuws/2013/06/10/kernwapens-opgeslagen-op-vliegbasis-volkel/>.

Foto's

<http://www.beeldbankboxtel.nl/>.